АҲМАД ИБН ҲАФС КАБИР БУХОРИЙ МЕРОСИ ВА УНИНГ ИЛК ШАРҚ РЕНЕССАНСИ ҲАМДА ИСЛОМ ФАЛСАФАСИ ИЛМИЙ - НАЗАРИЙ АСОСЛАРИНИ ЯРАТИШДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ

ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН

ТЎПЛАМИ

Бухорои шариф - 2022

баҳраманд бўладилар. Бу ҳолни кўриб Ҳизр а.с. Хожа Орифга дейдилар: "Сиз Ориф бўлгайсиз, иншаоллоҳ! Хожа Хизр а.с. нафасларининг барокатидан бутун дунёга Хожа Ориф номи билан машҳур бўлдилар"!... ([1]Садриддин Салим Бухорий. Бухоронинг табаррук зиёратгоҳлари."Navro'z" нашриёти. Тошкент, 2015, 148-бет).

Хожа Орифнинг "Орифнома"асари пурмаъно ҳикматлар, панд-у насиҳатлар билан тўлган маънавият бўстони десак асло хато бўлмайди. Чунончи, унда инсон умрининг мазмун-моҳияти, одамни саодатга етакловчи фазилатлар ва аксинча, инсон ҳаётига путур етказувчи, уни палидлик, бадхулқлик томон бошловчи ҳою-ҳаваслар, ҳирслар каби иллатлардан сақланишга оид ҳикматлар жой олган. Ул зот одамларни покликка даъват қилганлар: "Аюҳал Ориф! Пок ва зот эътиқодли бўл!"[2] ([2]Хожа Ориф ар-Ревгарий. Орифнома. Т., 1994, 4-бет).

Одамлардаги энг ёмон ахлоқий сифатлардан баднафслик эканини таъкидлаб Хожа Ориф ёзадилар: "...Имони комил мўмин улдурки, пулу давлатдан юз ўгирсин, рангин либослар ва нозу уни ўзига мафтун этмасин, катта нафс гадосига айланмасин. Унинг нафси саркашлик ва хурсандлик этмасин, рўзғор ташвишларидан ғамгин бўлмасин ва яхши кун ҳам, ёмон кун ҳам унинг учун баробар моҳият касб этсин"[3] ([3]Хожа Ориф ар-Ревгарий. Орифнома. Т., 1994, 4-бет).

Хожа Ориф одамнинг ҳақиқий саодатга элтувчи йўл касб-ҳунар ўрганмоқ, илм ва маърифатга рағбат қўймоқ эканлигини уқтирар экан, касб ва илмдан аввало одамларни баҳраманд қилмоқ ҳам алоҳида таъкидланган.

Манбаларда келтирилишича, Хожа Ориф 100 ёшдан ортиқ умр кўрганлар. Бир умр боғбонлик қилганлар.

"Орифнома"да қуйидаги байтлар хаттот томонидан ёзилган:

Афсус шуд пинҳон Моҳитобон ба зери хок,
Килкам сияҳпўш, жигар реш, сина чок.
Тарих баҳри реҳлати ӯ жустам аз қалам:
Қутби замон ва Орифи зери рақам.

Мазмуни: Афсус, Моҳитобон тупроқ остига пинҳон бўлди, қаламим қора кийинди, жигарим тилинди, сийнам чок бўлди. Унинг марҳум бўлган йили "Қутби замон ва Орифи биллоҳ зери рақам"дан чиқади. Ушбу байтдан 634 ҳижрий сана чиқар экан, демак Хожа Ориф мелодий 1234(35) йилда вафот қилганлар.

Тарихий манбаларнинг гувоҳлик беришича, Хожа Ориф маънавиятини тарғиб-ташвиқ қилган бир қатор авлиё-ю, алломалар ҳам ўтишганки, улардан Хўжа Ҳувайдо, Ҳожи Хўжа бобо, Саййид Ота кабиларнинг номлари халқимиз томонидан зикр этилади.

Хуллас, Моҳитобоннинг маънавий бўстони шу даражада сарҳад билмаски, ундан бугунги ёшлар комиллик сабоқларини олишлари, миллий ўзликларини теран англашлари, миллий ғурурни шакллантиришга эришишлари бир қадар осон кечади, десак ҳақиқатни айтган бўламиз.

ТАСАВВУФ ВА АЁЛ

Акбар Ахтамович АЛЛАМОВ
Шодмон Файзуллаевич ЖЎРАЕВ
Бухоро давлат университети "Ислом тарихи ва манбашунослиги, фалсафа" кафедраси катта ўқитувчилари. "Шарқ тиллари таълими ва бухорийлар меросини ўрганиш" илмий-тадқиқот маркази аъзолари.

"Табиатда битта мукаммал мўъжиза бор, у - Аёлдир!..". Мозийдан турли диний таълимотларда аёл, унинг жамиятдаги мавқеи ва нуфузи атрофида қатор бир-бирига зид фикр ва қарашлар илгари сурилган. Ривоят қилинишича, Исо Алайҳиссалом олдига бир аёлни келтиришибди.

- Буни гуноҳ устида ушладик. Илгари бевафо хотинларни тошбўрон қилишарди. Хўш, сен унга қандай жазо берасан?

- Ким бегуноҳ бўлса, - дебди Исо Алайҳиссалом, - майли биринчи бўлиб тош отсин

Ҳеч ким, шу жумладан, даврдаги ўн икки ҳавворий ҳам тош отишга журъат мабди.

Хўш пайғамбарлар айблашга журъат этолмаган аёлни, ҳатто, у гуноҳкор бўлганда , биз айблашга ҳақлимизми?.. Ахир донишмандлар: "Гўзал аёл миллатнинг шони, оқил л давлатнинг. Гўзал ва оқил аёллари кўп юртни шуҳратнинг ўзи излаб топади" – деб ежиз айтилмаган...

Тасаввуфда аёлга муносабатда турлича йўл тутишган. Баъзи мутасаввуфлар аёлни фариштага қиёслашса, баъзилари уни шайтон қаторига қўйиб, нафс тимсоли деб илишган.

Ҳужвирий ёзади: "Жаннатдаги илк фитна хотин туфайли, ер юзидаги илк фитна ҳам тин туфайли бўлган. Одамнинг тақиқланган мевани ейишига хотин сабабкор эди. обил Ҳобилни хотин учун ўлдирди. Аллоҳ Ҳорут ва Морут исмидаги фаришталарни облашни хохлаганда улар аёл фитнасидан фойдаланишди. Бироқ булар заҳирадаги тналар, ботиндаги маънавий фитналарни бунга қиёс этиб бўлмас".

Шунга ўхшаш тушунчаларга таяниб айрим дарвешлар аёлга яқин бормаслик, ҳатто уман уйланмасликка аҳд қилишган-ки, бу тасаввуфдаги энг бўш нуқта ва идудликдан биридир.

Ҳийла ва фитнада аёл қавмининг "усталиги" балки устивордир. Балким, аёл биатида шайтонлик сифатлари кўпроқдир. Ахир, Аллоҳ аёл зотига уч нарсани берган- "Гўзалликни, ақлни ва макрни"...

Аммо умуман олганда, қалб покизалиги ва руҳий камолотда аёл ҳар қандай кни йўлда қолдиришда жоҳил кимсаларгина иқрор бўлмасликлари мумкиндир. ид Бистомий: "Менинг пирим аёлдир"- дейди. Зунун Мисрий Сурияда бир аёл билан шиб суҳбатлашгач, уни муршид сифатида тан олади. Аввал эса Нишопурлик ма исмли қиз унга устозлик қилган. Анида исмли бир муршиданинг эркак ва н беш юз муриди бўлган экан. Аҳмад Яссавий ҳазратларининг зикр мажлисларида лар билан биргаликда орифа аёллар ҳам қатнашганлар. Қолаверса, илоҳий ишқ нида биринчилардан бўлиб шижоат кўрсатганлар ҳам, ишқи илоҳий мавзусида шеърлар ёзган ҳам аёл, Робия Адавия эди.

Бундай далил мисолларни кўплаб келтириш мумкин бўлади (Иброҳим Ҳаққул. уф сабоқлари. Бухоро, 2000, 68-69бетлар).

из номини тилга олган Робия Адавия ёхуд Басралик Робия дунёнинг барча аридан воз кечишга ундайдиган, таркидунёчиликнинг чинакам ишқ, яъни инг ишқи билан яшашга ундайдиган сўфизмга айланишида асосий роль ган валий аёлдир. Ислом оламининг машҳур солномачилари бу аёлнинг ҳаёт аниқ тасвирлаб беришган. Чунки, у баркамолликда "кўплаб эркаклардан устун Муҳаммад Зеҳний ўзининг аёллар тўғрисидаги "Машоҳир ан нисо" номли асарида Робияни "Эркаклар бошидаги олтин тож" деб тасвирлайди.

алоно Жалолиддин Румий ўзининг "Маснавийларида, Фаридуддин Аттор ри эса ўзининг "Илоҳийнома" асарларида Робиянинг таърифини, унинг лигини, дунё лаззатларига эътибор бермаслигини, ҳаётнинг синов ва арига бардошини ажойиб тарзда тасвирлаганлар.

иладан:

идилар: Аллоҳга дилбаста дилдор,
я бир ҳафа туз тотмади хеч,
оки сув ичмай юрди рўзадор,
намоз билан машғул эрта кеч...
ишқи бир ён, Ёр ишқи бир ён,
мас чинакам ёрга эришмоқ".

Оллоҳга бахшида этган аёл ёлғиз Робия эмасди. Бундай художўй аёллар тарихда маълумотлар жуда кўп учрайди. Ҳазрат Муҳаммад соллаллоҳу нг қариндошларидан бири Умму Ҳарам исмлик аёл ўзини Аллоҳ йўлига

Jamolova D.M. Abdulloyev S.S.	XIX asr oxiri xx asr boshlarida Buxoro amirligi ta'lim tizimida eskilik tarafdorlari va jadid maktablari o'rtasidagi kurash mufti Muhammad Ikrom domla misolida	257
Bo'stonova Z.B.	"Tarixi Salimiy" asarida davlat amaldorlari tavsifi	259
Nosirov SH.O'.	Sadriddin Ayniy asarlari buxoro inqilobini tarixini o'rganuvchi manba sifatida.	261
Jamolova D.M. Safoyeva SH.	Muhammad Munshiy va uning "Tarixi Muqimxoniy" asari haqida	263
Собиров А.В.	Академик А. Муҳаммаджонов – Бухоро тарихи тадқиқотчиси	266
Jumaev M.	Somoniylar va Qoraxoniylar davri siyosiy hayotida Buxoroning o'rni	269
Temirova G.	Somoniylar davrida ilm-fan, ta'lim va me'morchilik	271
Sharopov D.	Abdullaxon tashqi siyosatida xo'ja islom Jo'yboriyning tutgan o'rni.	273
Beshimov Maqsud	Mang'Itlar davrida Buxoroda madaniy hayot (me'morchilik, adabiyot va san'at).	275
Абдуллаева Н.	Садриддин Айний – йирик жамоат арбоби ва маърифатпарвар адиб	277
Алламов А.А.	Моҳитобон ёхуд Хўжа Ориф Ревгарий маънавияти	279
Алламов А.А. Жўраев Ш.Ф.	Тасаввуф ва аёл	280
Murtozayev Sh.B.	Shihobuddin as-Suhravardiy asarining O'rta Osiyodagi bir sharhi xususida	282
Жаббарова Ҳ.	Шарқ фаласафасида гендер тенглик ҳақида қарашлар	284
Qarshiyeva D.E.	Yoshlarni tarbiyalashda milliy qadriyatning o'rni	286
Б.Х. Каримов	Тасаввуф таълимотида руҳий камолот масаласи	288
Нурматова Н.У.	Миллий меросимизда "Ҳуш дар дам" рашҳаси	290
Раҳмонова М.	Ислом моҳияти Фитрат мажозий талқинида.	293
Muxammadiyev L.G'.	Yoshlar ongida umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishda diniy va dunyoviy bilimlar uyg'unlashuvida zamonaviy innovatsion yondashuvlar	296
Бахриев О.А.	Ҳадис султонининг фиқҳий қарашлари	299
Мухаммеджанова Л.А. Ғафурова Ш.Н.	Жамият ривожида шахсий тарбиянинг аҳамияти ва бу хақида шарқ фалсафасидаги фикрлар	303
Элмуротов Ж.	Ҳадисшунослик илмида Имом ал-Бухорийнинг тутган ўрни.	305
Даурбекова И.	"Саҳиҳул бухорий" – устоз ўгити билан яратилган асар.	308
Тешаев Н.Н.	Абу Ҳафс Кабир-Имом Бухорийнинг маънавий устози	314
Ҳамидов З.Ш.	"Пайғамбарлар тарихи" - амалий ахлоқ такомили ифодаси	316
Yaxshimurodova N.	Islom olamining eng buyuk muhaddislari va ularning ilmiy me'rosini o'rganish	322
Маҳмудов Р.Ж.	Ёшларда умуминсоний қадриятларни "ахлоқий муҳсиний" асарини ўргатишнинг замонавий инновацион ёндашуви	324
Мамиров А.Н.	Ёшлар онгида толерантлик тушунчасини шакллантиришнинг миллий қадриятларимизни такомиллаштиришдаги роли	327
CH.A. Azimova	Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda ahmad yassaviy merosining tutgan o'rni	331
Жўраева Д.Ж.	"Бобурнома" асарининг ёшларнинг маънавий-ахлоқий дунёсини шакллантиришдаги аҳамияти.	333
Бобомуродов Э. Жовлиев Ж.	Янги Ўзбекистон ёшлари онгида миллий ва умуминсоний қадрятларни шакллантиришга диний ва дунёвий билимларнинг ўрни ва роли	336
Мамашикуров Б.Б.	Бухоро фиқҳ мактаби ва унда ёзилган фатово асарлари	340
Гуламова М.Т.	Аҳмад Зиёуддин ал - Кумушхонавийнинг "Ромузул-аҳодис" асарининг ҳадисшуносликдаги ўрни	344
Xolova U. Temirov F.U.	Sharifjon Maxdum Sadr Ziyo va uning noyob kutubxonasi.	347
Раупов С.С.	Шарқ ва Ғарб ренесанси: умумийлик ва ўзига хослик	349
Jamolova M.	Farhod Qosimov - Buxoro tarixi tadqiqotchisi	352
Эшпулатов И.С.	Абу Наср Фаробий фалсафаси	354